

सङ्क्षेप रामायणम् मङ्गलम्

देवनागरि

भारत

अतः श्रीमद् वाल्मीकि रामायणम्
अतः सङ्क्षेप रामायणम्

अतः श्रीमद् वाल्मीकि रामायणम्
अतः सङ्क्षेप रामायणम्

तपस्वाध्याय निरतं तपस्वी वाग्विदां वरम् ।
नारदं परिपप्रच्छ वाल्मीकिर्मुनिपुङ्गवम् ॥ १ ॥

उपभृष्टावनिरतं उपश्री वाग्विदां वरम् ।
नारदं परिपप्रच्छ वाल्मीकिर्मुनिपुङ्गवम् ॥ १ ॥

कोऽन्वस्मिन्साम्प्रतं लोके गुणवान् कश्च वीर्यवान् ।
धर्मज्ञश्च कृतज्ञश्च सत्यवाक्यो दृढव्रतः ॥ २ ॥

केऽवभिन्नमहं लेके गुणवान् कश्च वीर्यवान् ।
धर्मज्ञश्च कृतज्ञश्च सत्यवाक्यो दृढव्रतः ॥ २ ॥

चारित्र्येण च को युक्तः सर्वभूतेषु को हितः ।
विद्वान् कः कः समर्थश्च कश्चैकप्रियदर्शनः ॥ ३ ॥

चारित्र्येण च को युक्तः सर्वभूतेषु को हितः ।
विद्वान् कः कः समर्थश्च कश्चैकप्रियदर्शनः ॥ ३ ॥

आत्मवान् को जितक्रोधो द्युतिमान् कोऽनसूयकः ।
कस्य बिभ्यति देवाश्च जातरोषस्य सम्युगे ॥ ४ ॥

आत्मवान् को जितक्रोधो द्युतिमान् कोऽनसूयकः ।
कस्य बिभ्यति देवाश्च जातरोषस्य सम्युगे ॥ ४ ॥

एतदिच्छाम्यहं श्रोतुं परं कौतूहलं हि मे ।
महर्षे त्वं समर्थोऽसि ज्ञातुमेवंविधं नरम् ॥ ५ ॥

एतदिच्छाम्यहं श्रोतुं परं कौतूहलं हि मे ।
महर्षे त्वं समर्थोऽसि ज्ञातुमेवंविधं नरम् ॥ ५ ॥

श्रुत्वा चैतल्लिलोकज्ञो वाल्मीकेर्नारदो वचः ।
श्रूयतामिति चामन्त्र्य प्रहृष्टो वाक्यमब्रवीत् ॥ ६ ॥

श्रुत्वा चैतल्लिलोकज्ञो वाल्मीकेर्नारदो वचः ।
श्रूयतामिति चामन्त्र्य प्रहृष्टो वाक्यमब्रवीत् ॥ ६ ॥

बहवो दुर्लभाश्चैव ये त्वया कीर्तिता गुणाः ।
मुने वक्ष्याम्यहं बुद्ध्वा तैर्युक्तः श्रूयतां नरः ॥ ७ ॥

बहवो दुर्लभाश्चैव ये त्वया कीर्तिता गुणाः ।
मुने वक्ष्याम्यहं बुद्ध्वा तैर्युक्तः श्रूयतां नरः ॥ ७ ॥

इक्ष्वाकुवंशप्रभवो रामो नाम जनैः श्रुतः ।
नियतात्मा महावीर्यो द्युतिमान् धृतिमान् वशी ॥ ८ ॥

इक्ष्वाकुवंशप्रभवो रामो नाम जनैः श्रुतः ।
नियतात्मा महावीर्यो द्युतिमान् धृतिमान् वशी ॥ ८ ॥

इक्ष्वाकुवंशप्रभवो रामो नाम जनैः श्रुतः ।
नियतात्मा महावीर्यो द्युतिमान् धृतिमान् वशी ॥ ८ ॥

बुद्धिमान् नीतिमान् वाग्मी श्रीमान् शत्रुनिबर्हणः ।
विपुलांसो महाबाहुः कम्बुग्रीवो महाहनुः ॥ ९ ॥

महोरस्को महेष्वासो गूढजत्रुररिन्दमः ।
आजानुबाहुः सुशिराः सुललाटः सुविक्रमः ॥ १० ॥

समः समविभक्ताङ्गः स्निग्धवर्णः प्रतापवान् ।
पीनवक्षा विशालाक्षो लक्ष्मीवान् शुभलक्षणः ॥ ११ ॥

धर्मज्ञः सत्यसन्धश्च प्रजानां च हिते रतः ।
यशस्वी ज्ञानसम्पन्नः शुचिर्वश्यः समाधिमान् ॥ १२ ॥

प्रजापतिसमः श्रीमान् धाता रिपुनिषूदनः ।
रक्षिता जीवलोकस्य धर्मस्य परिरक्षिता ॥ १३ ॥

रक्षिता स्वस्य धर्मस्य स्वजनस्य च रक्षिता ।
वेदवेदाङ्गतत्त्वज्ञो धनुर्वेदे च निष्ठितः ॥ १४ ॥

सर्वशास्त्रार्थतत्त्वज्ञो स्मृतिमान्प्रतिभानवान् ।
सर्वलोकप्रियः साधुरदीनात्मा विचक्षणः ॥ १५ ॥

सर्वदाभिगतः सद्भिः समुद्र इव सिन्धुभिः ।
आर्यः सर्वसमश्चैव सदैकप्रियदर्शनः ॥ १६ ॥

स च सर्वगुणोपेतः कौसल्यानन्दवर्धनः ।
समुद्र इव गाम्भीर्ये धैर्येण हिमवानिव ॥ १७ ॥

विष्णुना सदृशो वीर्ये सोमवत्प्रियदर्शनः ।
कालाग्निसदृशः क्रोधे क्षमया पृथिवीसमः ॥ १८ ॥

धनदेन समस्त्यागे सत्ये धर्म इवापरः ।
तमेवं गुणसम्पन्नं रामं सत्यपराक्रमम् ॥ १९ ॥

भङ्गेरभुं भङ्गिभुं गुण्डरुगिभुम् ।
सुरजगुरुः भूमिगः भुललाटः भुविक्रमः ॥ २० ॥

मभः मभविठुङ्गः भिगुवळः पृतापवान् ।
पीनवक्षा विशालाक्षो लक्ष्मीवान् सुभलक्षणः ॥ २० ॥

पद्मः मनुभङ्गः पुरां ग किउं रतः ।
यमधी लूनभङ्गः सुगिचमृः मभाणिभान् ॥ २३ ॥

पूरपतिमभः सीभान् एता रिपुनिषूदनः ।
रक्षिता स्वीवले कभृ पद्मभृ परिगर्भिता ॥ २३ ॥

रक्षिता भृ पद्मभृ भृरुभृ ग रक्षिता ।
वेदवेदाङ्गतत्त्वज्ञो धनुर्वेदे ग निष्ठितः ॥ २६ ॥

मवमाभृ उउङ्गः भृतिभान्प्रतिभानवान् ।
मवलेकपियः भापुगमीनाङ्ग विगर्भितः ॥ २५ ॥

मवगर्भितः मभिः मभुद्र उव भिङ्गुभिः ।
सुद्रः मवमभङ्गैव मद्रैकपियः ॥ २७ ॥

म ग मवगुणोपेतः कौसल्यानन्दवर्धनः ।
मभुद्र उव गाम्भीर्ये धैर्येण हिमवानिव ॥ २७ ॥

विष्णुना सदृशो वीर्ये मेभवत्प्रियदर्शनः ।
कालाग्निसदृशः क्रोधे क्षमया पृथिवीसमः ॥ २८ ॥

एतदेन मभभृगो मभृ पद्म उवपरः ।
उमेवं गुणसम्पन्नं रामं सत्यपराक्रमम् ॥ २९ ॥

सुभृं सुभृगुल्लैदुं पियं रमरघः भुता ।
पृथ्वीनां किउं दकुं पृथ्वि पिय कभृषा ॥ ३० ॥

वीरगर्भित मभृकुमैङ्गुदृष्ट भनीपतिः ।

ज्येष्ठं श्रेष्ठगुणैर्युक्तं प्रियं दशरथः सुतम् ।
प्रकृतीनां हितैर्युक्तं प्रकृति प्रिय काम्यया ॥ २० ॥

यौवराज्येन सम्योक्तुमैच्छत्प्रीत्या महीपतिः ।
तस्याभिषेकसम्भारान् दृष्ट्वा भार्याऽथ कैकयी ॥ २१ ॥
पूर्वं दत्तवरा देवी वरमेनमयाचत ।
विवासनं च रामस्य भरतस्याभिषेचनम् ॥ २२ ॥

स सत्यवचनाद्राजा धर्मपाशेन सम्यतः ।
विवासयामास सुतं रामं दशरथः प्रियम् ॥ २३ ॥

स जगाम वनं वीरः प्रतिज्ञामनुपालयन् ।
पितुर्वचननिर्देशात्कैकेय्याः प्रियकारणात् ॥ २४ ॥

तं व्रजन्तं प्रियो भ्राता लक्ष्मणोऽनुजगाम ह ।
स्रेहाद्विनयसम्पन्नः सुमित्रानन्दवर्धनः ॥ २५ ॥

भ्रातरं दयितो भ्रातुः सौभ्रात्रमनुदर्शयन् ।
रामस्य दयिता भार्या नित्यं प्राणसमा हिता ॥ २६ ॥

जनकस्य कुले जाता देवमायेव निर्मिता ।
सर्वलक्षणसम्पन्ना नारीणामुत्तमा वधूः ॥ २७ ॥

सीताप्यनुगता रामं शशिनं रोहिणी यथा ।
पौरैरनुगतो दूरं पित्रा दशरथेन च ॥ २८ ॥

शृङ्गवेरपुरे सूतं गङ्गाकूले व्यसर्जयत् ।
गुहमासाद्य धर्मात्मा निषादाधिपतिं प्रियम् ॥ २९ ॥

गुहेन सहितो रामः लक्ष्मणेन च सीतया ।
ते वनेन वनं गत्वा नदीस्तीर्त्वा बहूदकाः ॥ ३० ॥

उभृच्छिषेकमभुगतां च्छ्वा च्छ्वाऽथ कैकयी ॥ ३० ॥

पुत्रं च्छ्वा च्छ्वा देवी वरमेनमयाचत ।
विवभनं च्छ्वा च्छ्वा च्छ्वा च्छ्वा च्छ्वा च्छ्वा ॥ ३१ ॥

म मभुवचनार्त्त एवमभेन मभुतः ।
विवभनमभम भुतं रामं च्छ्वा च्छ्वा च्छ्वा ॥ ३२ ॥

म च्छ्वा च्छ्वा वनं वीरः पुत्रिभुवचनार्त्त ।
पितुवचननिर्देशात्कैकेय्याः प्रियकारणात् ॥ ३३ ॥

उं वृत्तं पिषे च्छ्वा च्छ्वा लक्ष्मणोऽनुजगाम ह ।
स्रेहाद्विनयसम्पन्नः सुमित्रानन्दवर्धनः ॥ ३४ ॥

च्छ्वा च्छ्वा च्छ्वा च्छ्वा च्छ्वा च्छ्वा च्छ्वा च्छ्वा ।
रामस्य दयिता भार्या नित्यं प्राणसमा हिता ॥ ३५ ॥

एतकभु कुले च्छ्वा च्छ्वा च्छ्वा च्छ्वा च्छ्वा च्छ्वा ।
मवल च्छ्वा च्छ्वा च्छ्वा च्छ्वा च्छ्वा च्छ्वा च्छ्वा ॥ ३६ ॥

भीतापुत्रगता रामं मभिनं रोहिणी यथा ।
पौरैरनुगतो दूरं पित्रा दशरथेन च ॥ ३७ ॥

मङ्गवेरपुरे भुतं गङ्गाकूले व्यसर्जयत् ।
गुहमासाद्य धर्मात्मा निषादाधिपतिं प्रियम् ॥ ३८ ॥

गुहेन सहितो रामः लक्ष्मणेन च सीतया ।
ते वनेन वनं गत्वा नदीस्तीर्त्वा बहूदकाः ॥ ३९ ॥

गिङ्गुएभुवचनार्त्त एवमभेन मभुतः ।
रभुभावमभं च्छ्वा च्छ्वा च्छ्वा च्छ्वा च्छ्वा ॥ ४० ॥

च्छ्वा च्छ्वा च्छ्वा च्छ्वा च्छ्वा च्छ्वा च्छ्वा च्छ्वा ।
गिङ्गुए गते रामे पुत्रिभुवचनार्त्त ॥ ४१ ॥

चित्रकूटमनुप्राप्य भरद्वाजस्य शासनात् ।
रम्यमावसथं कृत्वा रममाणा वने त्रयः ॥ ३१ ॥

देवगन्धर्वसङ्काशास्तत्र ते न्यवसन्सुखम् ।
चित्रकूटं गते रामे पुत्रशोकातुरस्तथा ॥ ३२ ॥

राजा दशरथः स्वर्गं जगाम विलपन्सुतम् ।
गते तु तस्मिन्भरतो वसिष्ठप्रमुखैर्द्विजैः ॥ ३३ ॥
नियुज्यमानो राज्याय नैच्छद्राज्यं महाबलः ।
स जगाम वनं वीरो रामपादप्रसादकः ॥ ३४ ॥

गत्वा तु स महात्मानं रामं सत्यपराक्रमम् ।
अयाचद्भ्रातरं रामं आर्यभावपुरस्कृतः ॥ ३५ ॥

त्वमेव राजा धर्मज्ञ इति रामं वचोऽब्रवीत् ।
रामोऽपि परमोदारः सुमुखस्सुमहायशाः ॥ ३६ ॥

न वैच्छत्पितुरादेशाद्राज्यं रामो महाबलः ।
पादुके चास्य राज्याय न्यासं दत्त्वा पुनः पुनः ॥ ३७ ॥

निवर्तयामास ततो भरतं भरताग्रजः ।
स काममनवाप्यैव रामपादावुपस्पृशन् ॥ ३८ ॥

नन्दिग्रामेऽकरोद्राज्यं रामागमनकाङ्क्षया ।
गते तु भरते श्रीमान् सत्यसन्धो जितेन्द्रियः ॥ ३९ ॥

रामस्तु पुनरालक्ष्य नागरस्य जनस्य च ।
तत्रागमनमेकाग्रो दण्डकान्प्रविवेश ह ॥ ४० ॥

प्रविश्य तु महारण्यं रामो राजीवलोचनः ।
विराधं राक्षसं हत्वा शरभङ्गं ददर्श ह ॥ ४१ ॥

सुतीक्ष्णं चाप्यगस्त्यं च अगस्त्यभ्रातरं तथा ।

राष्ट्रं दशरथः भ्रूवं रणाम विलपन्सुतम् ।
गते तु तस्मिन्भरतो वसिष्ठप्रमुखैर्द्विजैः ॥ ३३ ॥

निवृष्टभावे राष्ट्रं नैच्छद्राज्यं महाबलः ।
स रणाम वनं वीरो रामपादप्रसादकः ॥ ३४ ॥

राज्ञं तु स भक्तान्नं रामं मनुपराक्रमम् ।
अयाचद्भ्रातरं रामं आर्यभावपुरस्कृतः ॥ ३५ ॥

इमेव राष्ट्रं पश्यन्ति इति रामं वचोऽब्रवीत् ।
रामोऽपि परमोदारः सुमुखस्सुमहायशाः ॥ ३६ ॥

न वैच्छत्पितुरादेशाद्राज्यं रामो महाबलः ।
पादुके चास्य राज्याय न्यासं दत्त्वा पुनः पुनः ॥ ३७ ॥

निवर्तयामास ततो भरतं भरताग्रजः ।
स काममनवाप्यैव रामपादावुपस्पृशन् ॥ ३८ ॥

नन्दिग्रामेऽकरोद्राज्यं रामागमनकाङ्क्षया ।
गते तु भरते श्रीमान् सत्यसन्धो जितेन्द्रियः ॥ ३९ ॥

रामस्तु पुनरालक्ष्य नागरस्य जनस्य च ।
तत्रागमनमेकाग्रो दण्डकान्प्रविवेश ह ॥ ४० ॥

प्रविश्य तु महारण्यं रामो राजीवलोचनः ।
विराधं राक्षसं हत्वा शरभङ्गं ददर्श ह ॥ ४१ ॥

सुतीक्ष्णं चाप्यगस्त्यं च अगस्त्यभ्रातरं तथा ।

प्रविश्य तु महारण्यं रामो राजीवलोचनः ।
विराधं राक्षसं हत्वा शरभङ्गं ददर्श ह ॥ ४१ ॥

सुतीक्ष्णं चाप्यगस्त्यं च अगस्त्यभ्रातरं तथा ।

अगस्त्यवचनाच्चैव जग्राहैन्द्रं शरासनम् ॥ ४२ ॥

खड्गं च परमप्रीतस्तूणी चाक्षयसायकौ ।
वसतस्तस्य रामस्य वने वनचरैः सह ॥ ४३ ॥

ऋषयोऽभ्यागमन्सर्वे वधायासुररक्षसाम् ।
स तेषां प्रतिशुश्राव राक्षसानां तथा वने ॥ ४४ ॥

प्रतिज्ञातश्च रामेण वधः सम्यति रक्षसाम् ।
ऋषीणामग्निकल्पानां दण्डकारण्यवासिनाम् ॥ ४५ ॥
तेन तत्रैव वसता जनस्थाननिवासिनी ।
विरूपिता शूर्पणखा राक्षसी कामरूपिणी ॥ ४६ ॥

ततः शूर्पणखावाक्यादुदयुक्तान्सर्वराक्षसान् ।
खरं त्रिशिरसं चैव दूषणं चैव राक्षसम् ॥ ४७ ॥

निजघान रणे रामस्तेषां चैव पदानुगान् ।
वने तस्मिन्निवसता जनस्थाननिवासिनाम् ॥ ४८ ॥

रक्षसां निहतान्यासन्सहस्राणि चतुर्दश ।
ततो ज्ञातिवधं श्रुत्वा रावणः क्रोधमूर्च्छितः ॥ ४९ ॥

सहायं वरयामास मारीचं नाम राक्षसम् ।
वार्यमाणः सुबहुशो मारीचेन स रावणः ॥ ५० ॥

न विरोधो बलवता क्षमो रावण तेन ते ।
अनादृत्य तु तद्वाक्यं रावणः कालचोदितः ॥ ५१ ॥

जगाम सहमारीचः तस्याश्रमपदं तदा ।
तेन मायाविना दूरमपवाह्य नृपात्मजौ ॥ ५२ ॥

जहार भार्या रामस्य गृध्रं हत्वा जटायुषम् ।
गृध्रं च निहतं दृष्ट्वा हतां श्रुत्वा च मैथिलीम् ॥ ५३ ॥

पुत्रिहृत्तुम् रामेण वपः भभृति रक्षसाभा ।
दधीलभ्यि कल्पानं दण्डकारण्यवासिनाभा ॥ ५५ ॥

उत उडैव वमता एतभूतनिवाभिनी ।
विरुपिता सुदृणापा राक्षसी कामरूपिणी ॥ ५७ ॥

उतः सुदृणापावाक्यादुदयुक्तान्सर्वराक्षसान् ।
अपं त्रिशिरसं चैव दूषणं चैव राक्षसम् ॥ ५९ ॥

विरुपिता रणे रामभुधं चैव पदानुगान् ।
वने उभिन्निवमता एतभूतनिवाभिनाभा ॥ ६३ ॥

राक्षसां निरुतामृभङ्गुभाणि पडुत्तम् ।
उते हृत्तिवपं मृङ्गा रावणः क्रोधमूर्च्छितः ॥ ६७ ॥

मरुतं वरयामास मारीचं नाम राक्षसम् ।
वाटभाणः सुदृणापा मारीचेन स रावणः ॥ ५० ॥

न विरोधो बलवता क्षमो रावण तेन ते ।
अनादृत्य तु तद्वाक्यं रावणः कालचोदितः ॥ ५० ॥

एताम मरुभारीतः उभृमभपदं उदा ।
उत भावाविना दूरमपवाह्य नृपात्मजौ ॥ ५३ ॥

एताम हाटं रामभृ गृध्रं हत्वा जटायुषम् ।
गृध्रं च निरुतां दृष्ट्वा हतां श्रुत्वा च मैथिलीम् ॥ ५३ ॥

राभवः मैकभत्रुधे विललापाकुलेनिवृषः ।
उतमुचैव मैकेन गृध्रं हत्वा जटायुषम् ॥ ५६ ॥

भाजभाणं वने मीतं राक्षसं मनुजस्य क ।
कमलं नाम सुपेण विरुतं भिरद्वजनाभा ॥ ५५ ॥

उं निरुतु मरुगारुः दण्डारु भृजउत्त मः ।

राघवः शोकसन्तप्तो विललापाकुलेन्द्रियः ।
ततस्तेनैव शोकेन गृध्रं दग्ध्वा जटायुषम् ॥ ५४ ॥

मार्गमाणो वने सीतां राक्षसं सन्ददर्श ह ।
कबन्धं नाम रूपेण विकृतं घोरदर्शनम् ॥ ५५ ॥

तं निहत्य महाबाहुः ददाह स्वर्गतश्च सः ।
स चास्य कथयामास शबरीं धर्मचारिणीम् ॥ ५६ ॥

श्रमणीं धर्मनिपुणामभिगच्छेति राघवम् ।
सोऽभ्यगच्छन्महातेजाः शबरीं शत्रुसूदनः ॥ ५७ ॥
शबर्या पूजितः सम्यग्रामो दशरथात्मजः ।
पम्पातीरे हनुमता सङ्गतो वानरेण ह ॥ ५८ ॥

हनुमद्वचनाच्चैव सुग्रीवेण समागतः ।
सुग्रीवाय च तत्सर्वं शंसद्रामो महाबलः ॥ ५९ ॥

आदितस्तद्यथावृत्तं सीतयाश्च विशेषतः ।
सुग्रीवश्चापि तत्सर्वं श्रुत्वा रामस्य वानरः ॥ ६० ॥

चकार सख्यं रामेण प्रीतश्चैवाग्निसाक्षिकम् ।
ततो वानरराजेन वैरानुकथनं प्रति ॥ ६१ ॥

रामायावेदितं सर्वं प्रणयाद्दुःखितेन च ।
प्रतिज्ञातं च रामेण तदा वालिवधं प्रति ॥ ६२ ॥

वालिनश्च बलं तत्र कथयामास वानरः ।
सुग्रीवः शङ्कितश्चासीन्नित्यं वीर्येण राघवे ॥ ६३ ॥

राघवः प्रत्ययार्थं तु दुन्दुभेः कायमुत्तमम् ।
दर्शयामास सुग्रीवो महापर्वत संनिभम् ॥ ६४ ॥

भ णाम्भु कषवाभम मगरीं एद्गणारिलीभा ॥ ५० ॥

म्भलीं एद्गनिपुल्लभहिगच्छेति राघवभा ।
भेऽहृगच्छन्महातेजाः मगरीं मद्भुजः ॥ ५१ ॥

मगदा प्रसिद्धः मभृगाभे ऽमरषाङ्गः ।
पम्पातीरे कनुभता मङ्गते वानरेण ह ॥ ५३ ॥

कनुभद्वचनाच्चैव सुग्रीवेण मभागतः ।
सुग्रीवाय च उद्गत्तं संभद्राभे भकागलः ॥ ५७ ॥

सुदिउभुमृषावृत्तं सीतयाश्च विमेषतः ।
सुग्रीवश्चापि उद्गत्तं मद्गा राभमृ वानरः ॥ ६० ॥

चकार मापुं रामेण प्रीतश्चैवाग्निसाक्षिकभा ।
उते वानरराजेन वैरानुकथनं प्ति ॥ ६० ॥

राभाषावेदिउं सर्वं पुल्लवाग्नीपडेन च ।
प्तिरुतं च रामेण उदा वालिवधं प्ति ॥ ६३ ॥

वालिनश्च बलं उद् कषवाभम वानरः ।
सुग्रीवः मङ्गितश्चासीन्नित्यं वीर्येण राघवे ॥ ६३ ॥

राघवः पट्टयात्तु उद् दुन्दुभेः कायभुद्भभा ।
मद्भवाभम सुग्रीवे भकापवत संनिभभा ॥ ६४ ॥

उद्ग्विद्गा भकागलः पृक्त्वा ग्नि भकागलः ।
पम्पातीरे हनुमता सङ्गतो वानरेण ह ॥ ६५ ॥

गिह्म च पुनः मालाच्छेकेन भक्तुल्ल ।
गिरिं रभाउलं चैव एनवना पट्टयं उदा ॥ ६६ ॥

उतः प्रीतभनामुन विद्गभुः म भकाकपिः ।
किश्किं राभमङ्गिते एगाभ च गुला उदा ॥ ६१ ॥

उत्समयित्वा महाबाहुः प्रेक्ष्य चास्थि महाबलः ।
पादाङ्गुष्ठेन चिक्षेप सम्पूर्णं दशयोजनम् ॥ ६५ ॥

बिभेद च पुनः सालान्सप्तैकेन महेषुणा ।
गिरिं रसातलं चैव जनयन् प्रत्ययं तदा ॥ ६६ ॥

ततः प्रीतमनास्तेन विश्वस्तः स महाकपिः ।
किष्किन्धां रामसहितो जगाम च गुहां तदा ॥ ६७ ॥

ततोऽगर्जद्धरिवरः सुग्रीवो हेमपिङ्गलः ।
तेन नादेन महता निर्जगाम हरीश्वरः ॥ ६८ ॥

अनुमान्य तदा तारां सुग्रीवेण समागतः ।
निजघान च तत्रैनं शरैकैकेन राघवः ॥ ६९ ॥
ततः सुग्रीववचनाद्भ्रत्वा वालिनमाहवे ।
सुग्रीवमेव तद्राज्ये राघवः प्रत्यपादयत् ॥ ७० ॥

स च सर्वान्समानीय वानरान्वानरर्षभः ।
दिशः प्रस्थापयामास दिदृक्षुर्जनकात्मजाम् ॥ ७१ ॥

ततो गृध्रस्य वचनात्सम्पातेर्हनुमान्बली ।
शतयोजनविस्तीर्णं पुप्लुवे लवणार्णवम् ॥ ७२ ॥

तत्र लङ्कां समासाद्य पुरीं रावणपालिताम् ।
ददर्श सीतां ध्यायन्तीं अशोकवनिकां गताम् ॥ ७३ ॥

निवेदयित्वाऽभिज्ञानं प्रवृत्तिं निवेद्य च ।
समाश्वास्य च वैदेहीं मर्दयामास तोरणम् ॥ ७४ ॥

पञ्च सेनाग्रगान्हत्वा सप्त मन्त्रिसुतानपि ।
शूरमक्षं च निष्पिष्य ग्रहणं समुपागमत् ॥ ७५ ॥

उडैऽगल्हूरिवरः भृगीवै रुभपिङ्गलः ।
उत नादेन भक्तुं निरुगाभ करीश्वरः ॥ ७५ ॥

सुग्रीवोऽपि उवाच तारां सुग्रीवैः मभागतः ।
निरुगाभ ए उडैः मरुत्कैः न राभवः ॥ ७६ ॥

उतः सुग्रीववदनाद्भ्रत्वा वालिनमारुवै ।
सुग्रीवमेव उवाचैः राभवः पृथुपादवता ॥ ७७ ॥

म ए मन्त्रान्मानीय वानरा वानरद्वरुः ।
दिशः पृथुपयाभाम दिदृक्षुस्त्वनकाङ्क्षभा ॥ ७८ ॥

उडैः गृध्रैः वदनाद्भ्रत्वा उडैः सुग्रीवैः ।
मउवैः नविभीरुं पुप्लुवे लवणार्णवभा ॥ ७९ ॥

उत लङ्कां मभाभाम् पुरीं रावणपालिताम् ।
ददर्श भीतां पृथुपयां यमेकवनिकां गताम् ॥ ८० ॥

निवेदयित्वाऽभिज्ञानं प्रवृत्तिं निवेद्य च ।
मभाश्वभृ ए वैदेहीं मर्दयामास तोरणम् ॥ ८१ ॥

पञ्च सेनाग्रगान्हत्वा मपु भन्त्रिसुतानपि ।
सुरभवं ए निष्पिष्य गुरुं मभुपागमता ॥ ८२ ॥

समुत्सृज्य भङ्गं न हृत्वा पौताभलाश्वरात् ।
मद्यवन् रभावीरे वन्त्रिसुतान्मृगया ॥ ८३ ॥

उडैः सुग्रीवैः पुरीं लङ्कां उडैः भीतां ए मैषिलीभा ।
राभाय प्विभापृत्तुं पुनरायात्तुलाकपिः ॥ ८४ ॥

मैषिलीगभृ भलाश्वरं हृत्वा राभं पृथुपिभा ।
तृवेदयामेषाङ्गं मङ्गा भीतैः उडैः ॥ ८५ ॥

उतः सुग्रीवमन्त्रितैः गङ्गा तीरं भक्तैः च ।
मभुम् ब्रह्मवाभाम मरुत्कान्मिदुमन्त्रितैः ॥ ८६ ॥

अस्त्रेणोन्मुक्तमात्मानं ज्ञात्वा पैतामहाद्वरात् ।
मर्षयत्राक्षसान्वीरो यन्त्रिणस्तान्यदृच्छया ॥ ७६ ॥

ततो दग्ध्वा पुरीं लङ्कां ऋते सीतां च मैथिलीम् ।
रामाय प्रियमाख्यातुं पुनरायान्महाकपिः ॥ ७७ ॥

सोऽभिगम्य महात्मानं कृत्वा रामं प्रदक्षिणम् ।
न्यवेदयदमेयात्मा दृष्ट्वा सीतेति तत्त्वतः ॥ ७८ ॥

ततः सुग्रीवसहितो गत्वा तीरं महोदधेः ।
समुद्रं क्षोभयामास शरैरादित्यसन्निभैः ॥ ७९ ॥

दर्शयामास चात्मानं समुद्रः सरितां पतिः ।
समुद्रवचनाच्चैव नलं सेतुमकारयत् ॥ ८० ॥

तेन गत्वा पुरीं लङ्कां हत्वा रावणमाहवे ।
रामः सीतामनुप्राप्य परां व्रीडामुपागमत् ॥ ८१ ॥
तामुवाच ततो रामः परुषं जनसंसदि ।
अमृष्यमाणा सा सीता विवेश ज्वलनं सती ॥ ८२ ॥

ततोऽग्निवचनात्सीतां ज्ञात्वा विगतकल्मषाम् ।
कर्मणा तेन महता त्रैलोक्यं सचराचरम् ॥ ८३ ॥

सदेवर्षिगणं तुष्टं राघवस्य महात्मनः ।
बभौ रामः सम्प्रहृष्टः पूजितः सर्वदैवतैः ॥ ८४ ॥

अभिषिच्य च लङ्कायां राक्षसेन्द्रं विभीषणम् ।
कृतकृत्यस्तदा रामो विज्वरः प्रमुमोद ह ॥ ८५ ॥

देवताभ्यो वरं प्राप्य समुत्थाप्य च वानरान् ।
अयोध्यां प्रस्थितो रामः पुष्पकेण सुहृद्वृतः ॥ ८६ ॥

भरद्वाजाश्रमं गत्वा रामः सत्यपराक्रमः ।

ऋष्याभाम् पाङ्कजं मभूद् मरिचं पतिः ।
मभूद्वानाच्चैव नलं सेतुमकारयत् ॥ ८० ॥

उत गङ्गा पुरीं लङ्कां हत्वा रावणमाहवे ।
रामः सीतामनुप्राप्य परां व्रीडामुपागमत् ॥ ८१ ॥

उभवात् उत रामः परुषं जनसंसदि ।
अमृष्यमाणा सा सीता विवेश ज्वलनं सती ॥ ८२ ॥

उतऽपिवापनङ्गीतं हृद्वा विगतकल्मषाम् ।
कर्मणा तेन महता त्रैलोक्यं सचराचरम् ॥ ८३ ॥

सदेवर्षिगणं तुष्टं राघवस्य महात्मनः ।
बभौ रामः सम्प्रहृष्टः पूजितः सर्वदैवतैः ॥ ८४ ॥

अभिषिच्य च लङ्कायां राक्षसेन्द्रं विभीषणम् ।
कृतकृत्यस्तदा रामो विज्वरः प्रमुमोद ह ॥ ८५ ॥

देवताभ्यो वरं प्राप्य समुत्थाप्य च वानरान् ।
अयोध्यां प्रस्थितो रामः पुष्पकेण सुहृद्वृतः ॥ ८६ ॥

भरद्वाजाश्रमं गत्वा रामः सत्यपराक्रमः ।
भरद्वाजाश्रमं गत्वा रामः सत्यपराक्रमः ॥ ८७ ॥

पुनराप्राप्यिकां सत्पुत्रीवमक्तिउमुत्ता ।
पुष्पकं उद्गम्यारुह्य ननुगामं वयो उत्ता ॥ ८८ ॥

ननुगामे सत् किङ्का ह्युक्तिः मक्तिउत्ताभः ।
रामः सीतामनुप्राप्य परां व्रीडामुपागमत् ॥ ८९ ॥

पुरुषभक्तिं लैकमुक्त्वा पुष्पकं मुण्डिकः ।
निरामये हृदयेगङ्गां दृष्ट्वा चववस्त्रितः ॥ ९० ॥

न पुत्रभक्तं किञ्चिद्भुक्तिं पुरुषाः कृणुता ।

भरतस्यान्तिके रामो हनूमन्तं व्यसर्जयत् ॥ ८७ ॥

पुनराख्यायिकां जल्पन्सुग्रीवसहितस्तदा ।
पुष्पकं तत्समारुह्य नन्दिग्रामं ययौ तदा ॥ ८८ ॥

नन्दिग्रामे जटां हित्वा भ्रातृभिः सहितोऽनघः ।
रामः सीतामनुप्राप्य राज्यं पुनरवाप्तवान् ॥ ८९ ॥

प्रहृष्टमुदितो लोकस्तुष्टः पुष्टः सुधार्मिकः ।
निरामयो ह्यरोगश्च दुर्भिक्ष भयवर्जितः ॥ ९० ॥

न पुत्रमरणं किञ्चिद्द्रक्ष्यन्ति पुरुषाः क्वचित् ।
नार्यश्चाविधवा नित्यं भविष्यन्ति पतिव्रताः ॥ ९१ ॥

न चाग्निजं भयं किञ्चिन्नाप्सु मज्जन्ति जन्तवः ।
न वातजं भयं किञ्चिन्नापि ज्वरकृतं तथा ॥ ९२ ॥

न चापि क्षुब्धयं तत्र न तस्करभयं तथा ।
नगराणि च राष्ट्राणि धनधान्ययुतानि च ॥ ९३ ॥
नित्यं प्रमुदिताः सर्वे यथा कृतयुगे तथा ।
अश्वमेधशतैरिष्ट्वा तथा बहुसुवर्णकैः ॥ ९४ ॥

गवां कोट्ययुतं दत्त्वा ब्रह्मलोकं प्रयास्यति ।
असङ्ख्येयं धनं दत्त्वा ब्राह्मणेभ्यो महायशाः ॥ ९५ ॥

राजवंशान् शतगुणान् स्थापयिष्यति राघवः ।
चातुर्वर्ण्यं च लोकेऽस्मिन् स्वे स्वे धर्मे नियोक्ष्यति ॥ ९६ ॥

दशवर्षसहस्राणि दशवर्षशतानि च ।
रामो राज्यमुपासित्वा ब्रह्मलोकं प्रयास्यति ॥ ९७ ॥

इदं पवित्रं पापघ्नं पुण्यं वेदैश्च सम्मितम् ।
यः पठेद्रामचरितं सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ९८ ॥

नन्दस्य विण्वा निठुं रुविधृति पतिवृत्ताः ॥ ७० ॥

न ग्रापिस्त्वं रुवं किञ्चिन्नापि भङ्गति रुतुवः ।
न वातस्त्वं रुवं किञ्चिन्नापि ज्वरकृतं तथा ॥ ७१ ॥

न ग्रापि रुतुवं उत न उभूत रुवं तथा ।
नगराणि च राष्ट्राणि एतान् नृषुतानि च ॥ ७२ ॥

निठुं पृथुमिताः भवे वषा कृतवृगे तथा ।
ममभेणमतेरिष्वा तथा गरुभुवर्णकैः ॥ ७३ ॥

गवां केटुवृत्तं दत्त्वा रुद्रलेकं पृथुमिति ।
ममभुवर्णं एतं दत्त्वा रुद्रलेके भूतवसाः ॥ ७४ ॥

राष्ट्रवंशान् शतगुणान् स्थापयिष्यति राघवः ।
चातुर्वर्ण्यं च लोकेऽस्मिन् स्वे स्वे धर्मे नियोक्ष्यति ॥ ७५ ॥

दशवर्षसहस्राणि दशवर्षशतानि च ।
रामो राज्यमुपासित्वा ब्रह्मलोकं प्रयास्यति ॥ ७६ ॥

इदं पवित्रं पापघ्नं पुण्यं वेदैश्च सम्मितम् ।
यः पठेद्रामचरितं सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ७७ ॥

राजवंशान् शतगुणान् स्थापयिष्यति राघवः ।
चातुर्वर्ण्यं च लोकेऽस्मिन् स्वे स्वे धर्मे नियोक्ष्यति ॥ ७८ ॥

पठना द्विष्टे वागुपचङ्गभीषाता
भृता रुद्रिषे रुभिपतिङ्गभीषाता ।
वर्ण्यः पठेत्तलङ्गभीषाता
एतच्च सुष्टेऽपि भङ्गभीषाता ॥ ७९ ॥

उष्टुच्च मीभङ्गभाषल्ल वात्मीकीचे सुष्टिकावृ गाल काले
मीभङ्गभाषल्ल कषाभङ्गपे नभ पृषभः मज्जः ॥

एतदाख्यानमायुष्यं पठत्रामायणं नरः ।
सपुत्रपौत्रः सगणः प्रेत्य स्वर्गे महीयते ॥ ९९ ॥

पठन् द्विजो वागृषभत्वमीयात्
स्यात् क्षत्रियो भूमिपतित्वमीयात् ।
वणिग्जनः पण्यफलत्वमीयात्
जनश्च शूद्रोऽपि महत्त्वमीयात् ॥ १०० ॥

इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये बालकाण्डे
श्रीरामायण कथासङ्घेपो नाम प्रथमः सर्गः ॥

~ वीतस्मी ए कुमारः

वीउभ्नी ा

कुभारः

06 – 06 – 2021

०६ - ०६ - ३०३०